

بیان حق

استفاده از مطالب وبلاگ با ذکر منبع آزاد است

نظام نیمه آزادی

نویسنده: دکتر محمد علی اخوت قاضی سابق دیوانعالی کشور، وکیل دادگستری - شنبه ۲۳ فروردین ۱۳۹۴

همان گونه که در مقالات پیشین در ارتباط با فردی کردن مجازات ها متذکر شدیم این روش با هدف باز اجتماعی کردن مجرم چه در زمان رسیدگی و چه در زمان اجرای مجازات، مورد توجه قانونگذاران قرار گرفته است. یکی از این موارد که در زمره فردی کردن اجرایی مجازات قرار می گیرد نظام نیمه آزادی است که قانونگذار ایرانی در قانون مجازات اسلامی مصوب 1392 فصل هفتم را به آن اختصاص داده بعلاوه در قانون آیین دادرسی کیفری جدید در مواد 553 تا 558 متعرض آن شده است در این مقاله به بررسی این نظام در قوانین مصوب می پردازیم و در صورت لزوم اشاره ای به قانون مجازات فرانسه خواهیم داشت.

1- اقدام به بازپروری و باز اجتماعی کردن کسی که مرتکب جرم شده است؛ در حقوق ایران بی سابقه نیست قبول تعلیق اجرای مجازات، آزادی مشروط زندانیان در قوانین سابق، قبل و بعد از انقلاب نشانگر این معنا است که در حقوق ما به این امر از دیرباز توجه کافی مبذول گردیده، علاوه بر این ها در آیین نامه زندان ها مصوب 20/9/84 به این امر توجه شده است به طوری که در ماده 124 آیین نامه مزبور آمده است:

«محکومان و متهمان داوطلب، پس از آزمایش های لازم و تشخیص استعداد و ذوق و تخصص آن ها با کسب نظر شورای طبقه بندی و رعایت مقررات این آیین نامه در کارگاه های داخل زندان یا موسسه های صنعتی، کشاورزی و خدماتی خارج از زندان به کار گمارده می شوند.» و به موجب ماده 126:

«محکومان و متهمان باید به حرفه هایی که مستلزم دیدن دوره های تعلیماتی برای کسب مهارت و تخصص می باشد و از طرف سازمان ابلاغ می شود به کار گمارده شوند تا در طول زمان بتوانند با طی مراحل مختلف آموزشی به اخذ گواهینامه مهارت فنی در رشته مخصوص نایل گردند.»

با وجود مقررات ذکر شده در قانون سال 1392 قانونگذار با توجه به قوانین کشورهای دیگر، نظام نیمه آزادی را مورد توجه قرار داده و در ماده 56 به صورت زیر به تعریف کشیده است.

«نظام نیمه آزادی، شیوه ایست که براساس آن محکوم می تواند در زمان اجرای حکم حبس، فعالیت های حرفه ای آموزشی، حرفه آموزی، درمانی و نظایر آن را در خارج از زندان انجام دهد. اجرای این فعالیت ها زیر نظر مراکز نیمه آزادی است که در سازمان زندان ها و اقدامات تأمین و تربیتی تأسیس می شود.»

با توجه به این ماده ملاحظه می شود مقررات ماده 124 آیین نامه امور زندان ها از این جهت که به اشتغال به کار و حرفه آموزی محکوم در خارج از زندان با رضایت محکوم، توجه دارد با نظام نیمه آزادی وجه اشتراک دارد اما تصمیم به اعزام محکوم به خارج از زندان برای امور مذکور در ماده 124 آیین نامه، به عهده سازمان

زندان ها است ولی در قانون مجازات اسلامی اتخاذ تصمیم به عهده ی دادگاه صادر کننده حکم قطعی است.

2- استفاده از این نظام برای تمامی محکومان به حبس نیست بلکه شامل حبس های درجه پنج تا هفت می شود که با عنایت به ماده 19 قانون مجازات اسلامی حبس های کمتر از پنج سال تا نود و یک روز را در بر میگیرد و محکومان به درجات دیگر نمی توانند از این نظام استفاده کنند نظام نیمه آزادی در حقوق فرانسه با توجه به ماده 25-132 مجموعه جزایی حبس های کمتر از 2 سال را در بر می گیرد.

3- فعالیت هایی که در خارج از زندان محکوم به آن خواهد پرداخت در حقوق ما با توجه به عبارت و نظایر این ها در ماده 56 حصری نیست و تنها برخی از آن ها اشاره شده است که عبارتند از فعالیت های حرفه ای، آموزشی، حرفه آموزی، درمانی، مشارکت در تداوم زندگی خانوادگی با این شرط که این فعالیت ها با توجه به ماده 57 در فرایند اصلاح محکوم و جبران خسارت وارده بر بزه دیده موثر باشد. قسمت اخیر از این حیث که به حقوق قربانی جرم توجه کرده است قابل توجه است مانند این که محکوم با اقدام خود خارج از زندان، موجبات ترمیم خسارت زیان دیده در جرم را فراهم کند.

4- تصمیم دادگاه برای استفاده از نظام نیمه آزادی، محتاج به اخذ تأمین مناسب از محکوم است. زیرا تأمینی که احیاناً در جریان رسیدگی به پرونده در دادسرا و دادگاه سپرده است با شروع به اجرای حکم، اثر خود را از دست می دهد. همین امر در تبصره 2 ماده 124 آیین نامه امور زندان ها مورد توجه قرار گرفته است.

5- با توجه به قسمت اخیر ماده 57 قانون مجازات اسلامی محکوم هم می تواند تقاضای استفاده از مزایای نظام نیمه آزادی را از دادگاه بنماید و دادگاه پس از بررسی می تواند در این خصوص تصمیم بگیرد و عبارت «موظف به رسیدگی» لزوماً به معنی موافقت با نظام نیمه آزادی نیست و موافقت یا عدم موافقت به عهده دادگاه است.

6- دادگاه صالح برای اتخاذ تصمیم نسبت به این نظام، با توجه به ماده 56 قانون مجازات اسلامی، دادگاه صادر کننده رأی قطعی است. به این معنا که اگر رأی ماهیتاً در مرحله بدوی قطعی شده باشد با دادگاه بدوی و اگر در مرحله تجدیدنظر به قطعیت رسیده باشد با دادگاه تجدید نظر است. به نظر می رسد قانونگذار در مقایسه با مقررات مربوط به آزادی مشروط زندانیان، روش دوگانه در نظر گرفته است زیرا در ماده 58 که مربوط به مقررات آزادی مشروط است؛ «دادگاه صادر کننده حکم» آمده، که دادگاه صادر کننده رأی قطعی نیست بلکه دادگاه بدوی صادر کننده رأی است، بلی در صورتی که متهمی در مرحله بدوی تبرئه شده باشد و دادگاه تجدیدنظر با نقض دادنامه، حکم به محکومیت صادر کند؛ اتخاذ تصمیم نسبت به آزادی مشروط با دادگاه صادر کننده حکم محکومیت (دادگاه تجدیدنظر) است.

7- تصمیم دادگاه به برقراری نظام نیمه آزادی، موکول به پیشنهاد قاضی اجرای احکام کیفری است در این ارتباط ماده 553 قانون آ.د.ک مصوب 1393 مقرر می دارد:

«در جرائم مشمول نظام نیمه آزادی و آزادی تحت نظارت سامانه های الکترونیکی، قاضی اجرای احکام کیفری پس از وصول گزارش شورای شورای طبقه بندی زندان و نظریه مددکاران اجتماعی معاونت اجرای احکام کیفری، مبنی بر آن که اجرای یک فعالیت شغلی یا حرفه ای، آموزشی، حرفه آموزی، مشارکت در تداوم زندگی خانوادگی و یا درمان پزشکی، از سوی محکوم علیه در خارج از محیط زندان، در فرایند اصلاح وی و یا جبران ضرر و زیان بزه دیده موثر است، به دادگاه صادر کننده حکم، پیشنهاد اجرای نظام نیمه آزادی و آزادی تحت نظارت سامانه های الکترونیکی را طبق مقررات راجع به دادرسی الکترونیکی دهد و مطابق تصمیم این دادگاه اقدام کند.»

با توجه به این ماده ملاحظه میشود قانونگذار رویه واحدی در مورد نظام نیمه آزادی و آزادی تحت نظارت سامانه الکترونیکی اتخاذ کرده است. و پیشنهاد آن را به عهده قاضی اجرای احکام کیفری که در جریان اجرای حکم می باشد؛ قرار داده است. بنابراین دادگاه، رأساً نمی تواند نسبت به آن تصمیم اتخاذ کند.

8- اجرای مقررات این نظام، همان گونه که در ماده 56 آمده است تحت نظر مراکز نیمه آزادی که در سازمان زندان ها تشکیل خواهد شد به عمل خواهد آمد به نظر می رسد این که این مراکز در کدام زندان ها با چه مقررات و بودجه و تشکیلاتی ایجاد خواهند شد؛ مشروط به تصویب آیین نامه مندرج در ماده 557 قانون آ.د.ک مصوب 1393 خواهد بود.

9- ضمانت اجرای عدم اجرای دستورات در مورد نظام نیمه آزادی به طور منجز مشخص نگردیده است در قسمتی از ماده 555 قانون آیین دادرسی کیفری آمده است:

«..... آثار عدم تعقیب محکوم علیه یا متهم و نیز آثار ارتکاب جرم جدید به شاکی یا مدعی خصوصی ابلاغ می شود. چنانچه محکوم علیه یا متهم در مدت مزبور بدون عذر موجه از دستور یا دستورهای قاضی اجرای احکام کیفری تبعیت نکند یا مرتکب جرم عمدی شود؛ شاکی یا مدعی خصوصی می تواند مراتب را به قاضی اجرای احکام کیفری برای اجرای مقررات مربوط اعلام کند " این قسمت از ماده مرقوم قابل انتقاد به نظر می رسد زیرا ابلاغ تصمیم بر اجرای مقررات نظام نیمه آزادی به شاکی یا مدعی خصوصی تنها به این دلیل می تواند موجه باشد که تصمیم دادگاه بر اقداماتی ناظر به ترمیم ضرر و زیان شاکی یا مدعی خصوصی از ناحیه محکوم قرار گرفته باشد وگرنه دلیلی ندارد که شاکی یا مدعی خصوصی بداند که متهم مشمول این نظام گردیده است یا خیر. متأسفانه در این ماده قرار تعلیق اجرای مجازات، حکم آزادی مشروط، قرار تعویق صدور حکم و آزادی تحت نظارت سامانه الکترونیکی نیز مشمول ابلاغ به شاکی و مدعی خصوصی شده است. به هر حال برخلاف تعلیق اجرای مجازات و آزادی مشروط و تعویق صدور حکم (ر.ک مقالات مربوط به این نظام ها در همین وبلاگ) که دارای ضمانت اجرای عدم توجه به دستورات دادگاه یا ارتکاب جرم جدید می باشند؛ برای نظام نیمه آزادی ضمانت اجرایی در نظر گرفته نشده است. قانون جزای فرانسه عدم بازگشت محکوم به مرکز بازپروری، مجازات فرار از زندان مندرج در ماده 27-434 سه سال زندان و 45000 یورو، جزای نقدی را در پی خواهد دانست.

10- در زمان اجرای نظام نیمه آزادی با توجه به ماده 556 قانون آ.د.ک محکوم علیه مکلف است امکان نظارت مأمور مراقبت را به شیوه ای که قاضی اجرای احکام کیفری مشخص می کند فراهم آورده، تغییر شغل یا محل اقامت را به قاضی مزبور اطلاع دهد.

11- نحوه اجرای نظارت نیمه آزادی با عنایت به ماده 557 ق.آ.د.ک طبق آیین نامه ایست که ظرف شش ماه از تاریخ لازم الاجرا شدن قانون مرقوم توسط وزیر دادگستری با همکاری وزیر کشور و رئیس سازمان زندان ها تهیه و به تصویب رئیس قوه قضائیه می رسد.

این آیین نامه به موجب تبصره ماده فوق در مورد جرائم در صلاحیت سازمان قضایی نیروهای مسلح به وسیله رئیس ستاد کل نیروهای مسلح و رئیس سازمان قضایی نیروهای مزبور تهیه و به تصویب رئیس قوه قضائیه می رسد. بنابراین در مورد مرتکبان این گونه جرائم نیز اعمال نظام نیمه آزادی ممکن است.

12- طبق ماده 558 ق.آ.د.ک چنانچه محل اقامت کسانی که تحت این نظام قرار می گیرند غیر از حوزه قضایی دادگاه صادر کننده رأی باشد؛ می توانند اجرای تصمیم را در محل اقامت خود تقاضا کنند که قاضی مجری حکم به قاضی اجرای احکام حوزه اقامت آنان برای اجرای قرار نیابت خواهد داد.

نظرات (1)